
Kyrkomötet

Tillsyns- och uppdragsutskottets betänkande 2011:10

Diakonernas ställning och uppgifter

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2011:56 vari föreslås att kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att utreda frågan om att i kyrkoordningen tydliggöra diakonatets ställning. Utskottet menar att motionen aktualiserar frågor som behöver bearbetas vidare. Det bör dock inte ske genom en utredning på nationell nivå med syftet att föreslå ändringar i kyrkoordningen. Istället bör stiftens stimulera och medverka till att diakonerna själva ges möjligheter att bearbeta frågor om uppgifter och identitet. Utskottet föreslår därför att motionen avslås och att kyrkostyrelsen vid överläggningar med stiftens ska ta upp det som utskottet framför i sina överväganden.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2011:56.
2. Kyrkomötet uppdrar åt kyrkostyrelsen att vid överläggningar med stiftens aktualisera behovet att bearbeta frågor om diakonatets ställning m.m. i enlighet med vad utskottet framfört.

Motionens förslag

Motion 2011:56 av Susann Torgerson och Inger Gustafsson, Definiera diakonernas ställning och uppgifter

Kyrkomötet beslutar att uppdrar till kyrkostyrelsen att utreda möjligheten att i kyrkoordningen tydliggöra diakonatets ställning i Svenska kyrkan.

Bakgrund

Efter beslut av 1920 års kyrkomöte infördes i kyrkohandboken ordningar för hur diakon respektive diakonissa "må inställas i sitt kall". Det var inte fråga om obligatoriska ordningar som måste användas utan de hade snarast karaktär av ett erbjudande till de fem diakonianstalter som hade det primära ansvaret för utbildning och vigning av diakoner och diakonissor om en kyrkligt sanktionerad ordning. Det var då något nytt och en avvikelse från vad som annars gällde att det fanns gudstjänstordningar i kyrkohandboken men inga bestämmelser i övrigt om deras bruk och betydelse. När en ny kyrkohandbok beslutades av 1941 års kyrkomöte fanns i denna ordningar för diakon- respektive diakonissvigning. När 1987 års kyrkomöte beslutade om den nu gällande ordningen för diakonvigning fördes, till skillnad mot vad som gällt vid tidigare handboksbeslut, omfattande diskussioner om vigningens innebörd och diakonatets ställning. Några särskilda beslut fattades dock inte men det förutsattes att frågorna om en kyrkorättslig reglering skulle beaktas vid utarbetandet av ett förslag till kyrkoordning. Det var då fråga

om en mer begränsad kyrkoordning inom ramen för den beslutsrätt som då tillkom kyrkomötet.

Såväl före som efter 1987 års kyrkomötes beslut om vigningsordning behandlade ett flertal utredningar frågor om en kyrkorättslig reglering av diakonatet. Genom 1999 års kyrkomötes kyrkoordningsbeslut blev diakonatet kyrkorättsligt reglerat och ansvaret för antagning av diakonkandidater, för vigning och för tillsyn flyttades fullt ut från diakoniinstitutionerna till stiftet med deras biskopar och domkapitel.

Kyrkoordningens regleringen av diakonatet innebär att uppdraget som diakon är ett av de tre uppdragen inom kyrkans vigningstjänst. I frågor om antagning, vigning, behörighet och tillsyn finns så gott som helt likalydande bestämmelser för uppdragen som präst och diakon. Detsamma gäller i stor utsträckning val till domkapitlet och domkapitlets ställning samt delaktigheten i val av biskop.

Det råder betydande skillnader beträffande när det gäller regleringen av tjänsteorganisation, befattningar och innehåll i uppdragen för de tre uppdragen inom vigningstjänsten. Det finns i huvudsak likartade, grundläggande bestämmelser om behörighet för att kunna ha en anställning. För präster finns bestämmelser om en differentierad tjänsteorganisation och om befattningar som ska finnas inrättade i församlingarna. Motsvarande bestämmelser finns inte beträffande diakoner. Det finns också den skillnaden att det finns vissa uppgifter som är givna särskilt till präster men inga konkreta uppgifter som specifikt är förbehållna diakoner. Detta förhållande gäller både beträffande vissa ledningsfunktioner, där det i första hand är fråga om kyrkoherden, och uppgifter avseende gudstjänstlivet, där alla präster har kyrkoordningsreglerade uppgifter och ansvar. Något motsvarande finns inte vad gäller diakoner. Det kan bl.a. kopplas till att gudstjänstlivet, till skillnad mot övriga delar av församlingens grundläggande uppgift, är föremål för relativt omfattande kyrkorättslig reglering.

Bestämningen av innehållet i uppdraget som diakon finns i vigningsordningen och i inledningstexten till kyrkoordningens sjunde avdelning om kyrkliga uppdrag och befattningar. I vigningen ges diakonen uppdraget att ”uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd, ge kristen fostran och undervisning i tron, i församlingen vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa”, att ”leva som Kristi tjänare och hjälpa människor att gestalta Guds kärlek” samt att ”försvara människors rätt, stå på de förtrycktas sida och uppmuntra och frigöra Guds folk till det som är gott, så att Guds kärlek blir synlig i världen”. Inledningstexten till sjunde avdelningen knyter an till det som anges i vigningsordningen. I inledningstexten sägs följande om diakonens uppdrag.

Diakonen är genom sin gärning ett barmhärtighetens tecken i både församlingen och samhället. Diakonen har ett ansvar att göra kärlekens gärningar, särskilt mot utsatta människor. Uppgifterna varierar beroende på de lokala sociala behoven och församlingarnas strukturer och diakonala prioriteringar. Uppdraget har en karitativ inriktning som också kan komma till uttryck exempelvis i undervisning. Varhelst det finns mänsklig nöd är det diakonens kallelse att ingripa och inspirera andra att ta ansvar.

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2011:56.

Kyrkomötet uppdrar åt kyrkostyrelsen att vid överläggningar med stiftens aktualisera behovet att bearbeta frågor om diakonatets ställning mm. i enlighet med vad utskottet framfört.

Frågor om diakonatets ställning var föremål för ett flertal utredningar under andra hälften av 1900-talet fram till dess 1999 års kyrkomöte genom sitt beslut om kyrkoordningen kyrkorättsligt reglerade diakonatet. Genom bestämmelserna i kyrkoordningen tillgodosågs mycket av det som hade utgjort bakgrund till och tagits upp som förslag i det tidigare utredningsarbetet. Detta innebär inte att alla frågor besvarades eller fick de svar som det kunde finnas önskemål om.

I remissvar på kyrkoordningsförslaget ställdes frågan: ”Vad är diakonens exklusiva uppgift inom ämbetet?” I kyrkoordningsskrivelsen (CsSkr 1999:3) svarade Svenska kyrkans centralstyrelse att det inte finns några exklusiva uppgifter som enbart tillkommer diakonatet och därför inte kan utföras av någon som inte är vigd till tjänst. ”Diakonens särskilda uppdrag och förpliktelse är att offentligt och bunden av sina vagningslöften låta människor i samhällets marginal få plats i församlingens centrum, ge kristen fostran och undervisning i tron, samordna det diakonala arbetet samt uppmuntra och frigöra Guds folk till kärlekens gärningar. I det sammanhanget hänvisade man också till ett ekumeniskt dokument som kommit ett par år tidigare, den s.k. Hannoverrapporten *The Diaconate as Ecumenical Opportunity* (Diakonaten som en ekumenisk möjlighet). Där stod följande.

Diakoner har i själva verket inga speciella befogenheter eller uppgifter som exklusivt tillkommer dem. Det utmärkande är istället deras kallelse att vara offentligt ansvariga som kyrkans tjänare i uppgiften att förebildligt utöva, uppmuntra till och samordna kyrkans tjänande (diakonia). Detta är diakonens särskilda uppdrag eller kallelse som inte delas av alla kristna.

Det förhållandet att det inte finns exklusiva uppgifter eller befogenheter kan sägas utgöra en skillnad mellan diakonatet och de båda andra uppdragen inom kyrkans vagningstjänst, alltså biskopens och prästens.

I motion 2011:56 sägs att diakoner känner sig osäkra på sin roll. Detta kan höra samman med att man inte ser vilken roll diakonen får i och med vagningen. I våra överläggningar i utskottet har i linje med detta talats om att diakoner brottas med frågor om sin identitet. De förslag som har framkommit om vissa liturgiska uppgifter för diakonatet kan vara ett uttryck för önskan att få specifika uppgifter som grund för sin identitet och som ett tydliggörande av specifika funktioner som ges i vagningen. Detta behöver inte alltid vara det enda eller avgörande motivet för en diskussion om uppgifter inom församlingens gudstjänstliv utan sådana uppgifter kan också ses som ett direkt utflöde av det karitativt bestämda uppdraget.

Tillsyns- och uppdragsutskottet har vid flera tidigare kyrkomöten behandlat motioner med förslag om bestämmelser i kyrkoordningen om att det i församlingarna ska finnas befattningar som diakoner, senast TU 2008:10. Även vid överläggningarna med anledning av årets motion har detta aktualiserats. Det skulle kunna vara ett sätt att tydliggöra diakonatets ställning. Motioner om obligatoriska tjänster har tidigare avslagits av kyrkomötet med hänvisning till att församlingarna själva måste få avgöra hur den diakonala verksamheten ska bedrivas.

Våra överläggningar med anledning av motion 2011:56 har klargjort att det finns viktiga och obesvarade frågor rörande diakonernas identitet och diakonatets ställning som behöver bearbetas vidare. Vi menar dock att vägen framåt inte är att tillsätta en ny utredning och att införa ytterligare bestämmelser. I arbetet med den egna identiteten där det ingår frågor om innehållet i det diakonala uppdraget och om relationen till bl.a. andra anställda måste diakonerna själva engageras och spela en framträdande roll. Stiftet har ett tillsyns- och främjandeuppdrag som innefattar diakonerna. Tillsynen ska inte enbart eller främst vara en disciplinär granskning utan råd, stöd och hjälp. Vi ser det därför som naturligt att stiftet bör ta ansvar för att finna former för att stimulera och ge förutsättningar för sina diakoner att själva och i samverkan med stiftet bearbeta frågor om uppgifter, ställning och identitet. Kyrkostyrelsen har regelmässigt överläggningar med domkapitel och stiftsstyrelser. Vi menar att kyrkostyrelsen bör få i uppdrag att i sina överläggningar med stiftet aktualisera behovet att på det sätt vi angivit bearbeta frågor om diakonatets ställning. Vårt förslag innebär att motionen ska avslås men vi menar att dess intentioner i mycket kan tas tillvara på ett annat sätt.

Uppsala den 29 september 2011

På Tillsyns- och uppdragsutskottets vägnar

Sven Kragh, ordförande

Gunnar Edqvist, sekreterare

Beslutande: Sven Kragh, ordförande, Margareta Carlenius, Göte Karlsson, Irene Gustafsson, Rolf Forslin, Kerstin Björk, Staffan Holmgren, Suzanne Fredborg, Ingrid Borgström, Lars Ivar Ericson, Hans-Olof Andrén, Emma Hedlundh, Bertil Olsson, Rune Wallmyr och Eric Muhl.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Ronny Hansson, Roine Olsson, Monica Köpsén, Christina Blomqvist, Sven Kerst, Inger Lif, Lennart Kjellin, Mattias Rosenqvist, Niklas Grahn, Maria Falk, Mikael Wendt, Emma Thorén, Stefan Aro och Bertil Murray.

Biskoparna Esbjörn Hagberg och Tuulikki Koivunen Bylund har deltagit i utskottets överläggningar.